

Реферат о завршеној докторској дисертацији

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Кандидат Јелена Цвијетић (рођена 1984. у Пљевљима, Црна Гора) дипломирала је на Одељењу за археологију Филозофског факултета 2008. године. Докторске студије уписала је на Филозофском факултету у Београду 2008. године. Докторска дисертација Јелене Цвијетић *Винова лоза и вино у фунерарној пракси и есхатолошким вјеровањима у југоисточном дијелу римске провинције Далмације* састоји се од 163 страна текста у ужем смислу, 20 страна библиографије са наведених 312 библиографских јединица, четири стране пописа прилога. Илустративни део рада састоји се од 33 слике приложене унутар текста и 17 засебних табли.

Кандидат Јелена Цвијетић објавила је следеће радове:

1. Ј. Цвијетић, Римски надгробни споменк из Градца код Пљеваља, *Гласник САД* 25 (2010) 141-147.
2. Ј. Цвијетић, Опеке са жигом из Муниципијума С, *Гласник САД* 25 (2010), 51-63.
3. Љубавна или религиозна порука на прстену из Руме, *Гласник САД* 26 (2011), 113-118.
4. М. Vujović, M. Ružić, J. Cvijetić, Painted pottery from Municipium S (Montenegro), 27th Congress of the REI CRETARIAE ROMANAE FAUCTORES, Late Roman and Early Byzantine Pottery: the end or continuity of the Roman production? Belgrade 19 - 26 September (објављено у књизи апстраката).
5. М. Vujović, J. Cvijetić, Mortaria from Komini – Municipium S. (Montenegro), *Гласник САД* 26 (2011), 105-111.

2. Предмет и циљ дисертације:

Предмет истраживања су иконографске представе винове лозе, виноградарског оруђа, винских посуда и сцена конзумације вина на епиграфским и анепиграфским каменим споемницима I – IV века у југоисточном делу римске провинције Далмације. У том смислу, у овај рад укључени су споменици римске епохе откривени на територији данашње републике Црне Горе и југозападне Србије. Докторанд Ј. Цвијетић обратила је посебну пажњу на историјат конзумирања вина, трговину и развој виноградарства на овом тлу са освртом на природне услове односно локалне геоморфолошке одлике. Појава кривих ножева у гробовима и њихова атрибуција у виноградарски алат предмет је посебне анализе са намером да се утврди њихова функција у свакодневном животу и култу. Као циљ својих истраживања колегиница Јелена Цвијетић је поставила улогу и значај вина и винове лозе у загробном култу и веровањима становништва југоисточног дела провинције Далмације. Комбиновањем података које су пружила археолошка

истраживања, историјски извори, стилска анализа представа те епиграфска и ономастичка анализа, искоришћена је могућност везивања одређених кулtnих и иконографских схема са одређеним етничким или социјалним групацијама провинцијске популације.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

- Представе винове лозе, вина или симбола блиских виноградарству, узгоју лозе или конзумацији вина повезане су са поштовањем старијег, највероватније илирског божанства чији је култ поистовећен са римским Силваном, обновитељем вегетације и заштитником гробног места.
- Налази тзв. виноградарских ножева и винских посуда у гробовима повезани су са очувањем предримске фунерарне праксе код домицилног становништва.
- Представе винове лозе и вина на надгробним споменицима треба посматрати у њиховом симболичком значењу виталности, препорода и васкрсења, односно идеје о спасењу душе и поновном рођењу која ће извршити значајан утицај на развој и прихватање хришћанства.
- Учесталост представе наведених симбола на надгробним споменицима домаћег романизованог становништва повезана је са религијском концепцијом пониклој на култном синкретизму, односно сједињавању култова више различитих божанстава укључујући и поједина илирска божанства чији је култ временом изједначен превасходно са римским Силваном али и са Дионисом, Либером и Митром.

4. Кратак опис садржаја дисертације:

1. Увод. Уводним поглављем дефинисан је предмет и циљ и методолошки приступ истраживања са посебним освртом на историјат истраживања античких споменика из југоисточног дела римске провинције Далмације.

2. Историјско-географски преглед. Поред дефинисања просторних и хронолошких граница рада кандидат у овом поглављу даје преглед историјских околности, геоморфоилошких карактеристика, те економског и демографског развоја југоисточног дела Далмације у предримском и римском периоду уз навођење релевантних историјских извора.

3. О виновој лози и вину. У поглављу је детаљно разматран историјат култивације винове лозе у античком свету као и улога и значај вина у укупном развоју цивилизација Медитерана. Посебну пажњу кандидат је посветио почецима конзумације и увоза вина у предримском периоду на територији будуће римске провинције Далмације. Ј. Цвијетић помно прати развој римског виноградарства

како у Италији тако и у римским провинцијама са посебним освртом на приобалну зону јужног Јадрана. Наведена су сведочанства различитих римских извора о виноградарској и винарској технологији.

4. Винова лоза и вино у фунусу и есхатолошким вјеровањима. У овом поглављу детаљно је изложена типологија надгробних споменика са представама винове лозе и осталих блиских мотива попут винских рецепијената, приказа тзв. генија јесени или посмртних гозби. Посебно је тумачена могућа веза између иконографских представа са појавом посуда за пиће и тзв. виноградарских ножева у гробовима на територији југоисточног дела провинције Далмације.

5. *Inferi*– ономастичка анализа у циљу утврђивања поријекла и структуре становништва. Ономастика дедиканата указује да је већина споменика са представама винове лозе подигнута од стране имућнијег романизованог аутохтоног становништва а ређе од особа италског порекла досељених из средње Далмације.

6. Закључна разматрања. Сумирањем резултата истраживања кандидат закључује да се вино као супституција крви и виталног елемента у фунусу јавља у вези са идејом бесмртности за шта се потврде налазе и код појединих античких писаца. Наводе се карактеристични погребни обичаји повезани са употребом или конзумацијом вина попут посмртне гозбе (*silicernium*) или различитих жртвених радњи (*libatio*, *cicumpotatio*), те обичаја украшавања гробова цвећем, виновом лозом и гроздовима. Наведене представе кандидат доводи у везу са култом римског бога Силвана у који је инкорпорирана предримска фунерарна традиција домаћег становништва али и синкретизам Силвана и Митре, Диониса и Либерера.

7. Каталог. Каталожки су обрађена 43 епиграфска и анепиграфска споменика на којима се јављају представе винове лозе и сродних мотива.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације:

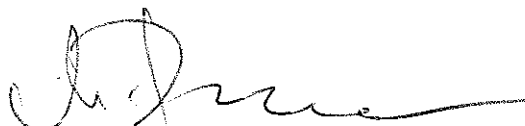
Кандидат Јелена Цвијетић детаљно је проучила епиграфске и анепиграфске споменике са представама винове лозе и сродних мотива, као и археолошке налазе на некрополама југоисточног дела римске провинције Далмације. Након брижљиве стилске анализе представа, територијалног распрострањавања и ономастичких карактеристика натписних споменика кандидат указује на везу поменутих иконографских схема са фунерарном праксом романизованог аутохтоног становништва која се темељи на предримским култним тековинама али указује и на прихватање нових садржаја и манифестација до којих долази симбиозом са култовима римских божанстава. Винова лоза, према тумачењу кандидата, одабрана је као симболичка манифестација виталности и препорода у бескрајним циклусима природе. Вино као производ винове лозе и есенција њених природних и симболичких карактеристика тумачи се као супституција крви као животног

покретача и средишта душе. Поменуте приказе винове лозе на надробним споменицима колегиница Цвијетић повезује са обичајима украшавања гробног места струковима лозе, венцима цвећа, гирландама и плодовима. Посебно је наглашен значај представа покојника са посудама за пиће, листовима лозе или гроздовима које јасно указују на симболички а не декоративни значај ових мотива. За представе младића са источњачком капом и педумом, најчешће тумаченим као приказ Атиса, тзв. генија јесени са грожђем и виноградарским ножем, кандидат даје посебно тумачење као производ сажимања култова неколико различитих божанстава а најпре Силвана, Митре, Диониса и Либера. Посебно је наглашен значај култа Силвана, заштитника шума, земљорадње и сточарства чије су посвете нарочито заступљене на истраживаној територији.

6. Закључак:

Дисертацију *Винова лоза и вино у фунерарној пракси и есхатолошким вјеровањима у југоисточном дијелу римске провинције Далмације*, одликује примеран методолошки приступ и добро промишљен концепт рада уз коришћење релевантне и замашне научне литературе. У изради докторске тезе кандидат се придржавао утврђеног истраживачког плана чиме је одговорио постављеним основне захтеве. Проблем улоге вина и винове лозе у загробном култу и веровањима становништва наведене територије није до сада био предмет посебне синтезе што потврђује чињеницу да је рад Јелене Цвијетић оригинално дело са посебним значајем за будућа истраживања. Имајући све наведено у виду износимо пред Наставно-научно веће Филозофског факултета позитивну оцену рада докторанда Јелене Цвијетић и потврђујемо да се може приступити његовој јавној одбрани.

У Београду 8.01.2012.

доц. др Мирослав Вујовић (ментор)

др Мира Ружић, научни сарадник
Археолошка збирка, Одељење за археологију

доц. др Милош Јевтић